

Handläggare: Lars B Strand
Tfn: 50809023

Normalms stadsdelsnämnd

"Föräldrars samtycke till adoption, m.m." Yttrande över Ds 2001:53.

Förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar och åberopar stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Ulf Bergh
Stadsdelsdirektör

Yngve Lindström
Avdelningschef

Sammanfattning

I departementspromemorian föreslås att adoption ska kunna ske även mot den förälders vilja som inte har vårdnaden, om det är uppenbart bäst för barnet. Förvaltningen betonar att barnets bästa ska vara vägledande. När det gäller familjehemsplacerade barn bör adoption kunna ske utan att barnets kontakt med den biologiska föräldern upphör. I promemorian föreslås vidare den som har adopterat ska upplysa barnet om detta så snart det är lämpligt. Förvaltningen stöder detta förslag.

Ärendets beredning

Detta tjänsteutlåtande har utarbetats inom avdelningen för strategi och stöd i samråd med familjeenhetens chef och familjerättssekreterare.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har överlämnat departementspromemorian "Föräldrars samtycke till adoption, m.m. (Ds 2001:53) för yttrande senast den 30 januari 2002. Yttrande har begärts även av stadsdelsnämnderna Bromma, Enskede-Årsta och Vantör samt av socialtjänstnämnden och stadsledningskontoret.

Bakgrunden till promemorian är att adoption i strid med den förälders vilja som inte har vårdnaden har varit aktuell i ett mål i Europadomstolen för mänskliga rättigheter. Domstolen fann att det av de svenska domstolarna lämnade tillståndet till adoption visserligen utgjorde ett intrång i den icke vårdnadshavande föräldrarnas rätt till skydd för familjelivet, men att det lämnade tillståndet var lagligen grundat, hade ett legitimt syfte och föll inom den s.k. bedömningsmarginal som enligt Europadomstolens praxis tillkommer staterna.

Rådmannen Ann-Christine Lindblom har av Justitiedepartementet fått i uppdrag att överväga bl.a. frågan om adoption mot en icke vårdnadshavande förälders vilja och frågan om öppenhet angående barnets ursprung och kontakten mellan det adopterade barnet och de biologiska föräldrarna.

En av utredaren upprättat sammanfattning över promemorians huvudsakliga innehåll bifogas.

Närmare om förslagen i promemorian

I departementspromemorian redogörs för den svenska adoptionslagstiftningens historia och lämnas vissa uppgifter om antalet adoptioner. Vidare redogörs för gällande rätt i Sverige, Norden och några andra länder samt för relevanta internationella konventioner. Därefter går promemorian närmare in på de två huvudfrågorna i uppdraget. Avslutningsvis redogörs för utgångspunkter för ställningstaganden och för överväganden. Till promemorian fogas författningsförslag och författningskommentarer.

Enligt nuvarande bestämmelse (4 kap. 5 a § föräldrabalken) får den som inte har fyllt 18 år inte adopteras utan föräldrarnas samtycke. Samtycke kan undvaras beträffande en förälder som lider av allvarlig psykisk störning eller befinner sig på okänd ort eller är utan del i vårdnaden.

Enligt promemorians förslag ska samtycke i normalfallet i fortsättningen även krävas av en förälder som inte har vårdnaden. Men om en förälder som inte har del i vårdnaden inte lämnar samtycke ska detta inte utgöra hinder för adoption om detta är uppenbart bäst för barnet.

Den nuvarande ändamålsformuleringen "om adoptionen är till fördel för barnet" ändras till "om adoptionen är till barnets bästa". På så sätt har överensstämmelse uppnåtts med formuleringarna ibland annat Barnkonventionen. Någon saklig ändring är inte avsedd.

Vidare föreslås en ny bestämmelse att den eller de som har adopterat ett barn skall, så snart det är lämpligt, upplysa barnet om att det är adopterat.

När det gäller internationella adoptioner föreslås i promemorian att frågan om samtycke från en icke vårdnadshavande förälder ska prövas enligt lagen i barnets ursprungsstat.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen tillstyrker promemorians förslag att ändra ändamålsformuleringen så att den överensstämmer med bl.a. Barnkonventionens ordval.

Förvaltningen tillstyrker likaså förslaget att frågan om samtycke när det gäller internationella adoptioner ska prövas enligt lagen i barnets ursprungsstat.

Förvaltningen anser det också viktigt att införa en bestämmelse att adoptivföräldrar skall upplysa barnet om att det är adopterat så snart det är lämpligt. Som utredaren visar är det den dominerande uppfattningen numera att barn ska få vetskap om sitt ursprung. ”Lämpligt” blir naturligtvis en tolkningsfråga. Utredaren utgår ifrån att socialtjänsten enligt 12 § SoL ska följa upp att föräldrarna upplyser barnet och annars stödja föräldrarna så att barnet får nödvändig information. Socialtjänstens ansvar enligt 12§ SoL utsträcktes från den 1 januari 1998 till att gälla även ärenden om adoption. Men denna bestämmelse tillämpas enligt förvaltningens uppfattning ännu inte så att det finns en systematisk uppföljning av hur det faktiskt går för adopterade från utlandet. Förvaltningen tillstyrker ändå utredarens förslag eftersom en mer tvingande bestämmelse är svår att införa.

Förvaltningen delar också utredarens uppfattning att ett uteblivet samtycke från en biologisk eller adoptivförälder utan del i vårdnaden inte ska hindra genomförandet av en adoption om denna är till barnets bästa. Det är emellertid viktigt att man försöker få kontakt med den förälder som inte har vårdnaden även om vederbörande kanske inte har haft någon kontakt med barnet på många år. Förvaltningen ifrågasätter emellertid utredarens uppfattning att det ska krävas att adoptionen ”uppenbart” är bäst för barnet. Av specialmotiveringen framgår att utredaren med denna formulering menar att det ska krävas starka skäl för att den sökta adoptionen skall kunna anses som bäst för barnet i de fall den icke vårdnadshavande föräldern inte samtycker. Avsikten är att det ska göras en avvägning mellan, å ena sidan barnets behov av att adoptionen beviljas och, å andra sidan, hur barnets kontakter med den icke vårdnadshavande föräldern är och har varit. Ett exempel som utredaren lämnar på när det kan vara uppenbart bäst för barnet att tillstånd ges till adoption är att den föräldern tidigare förlorat vårdnaden om barnet. Ett annat exempel på en situation då det kan vara uppenbart bäst för barnet att adoptionen beviljas är de fall när vårdnaden har flyttats över till familjehemsföräldrarna och dessa önskar adoptera barnet.

Förvaltningen föreslår att ordet ”uppenbart” strykes ur lagtexten. Vad som är bäst för barnet borde vara utslagsgivande. Förvaltningen delar uppfattningen att det är uppenbart bäst att adoptionen beviljas i de flesta fall när vårdnaden har flyttats över till familjehemsföräldrarna och dessa önskar adoptera barnet. Att i andra fall i det närmaste utesluta möjligheten till adoption när den föräldern som inte har vårdnaden inte samtycker utom när den föräldern tidigare har förlorat vårdnaden är enligt förvaltningens mening att ställa kraven för högt.

Förvaltningen anser vidare att adoption bör kunna genomföras när det är bäst för barnet utan att kontakten med de biologiska föräldrarna ska behöva brytas när även de är viktiga för barnet. Utredaren har inte tillräckligt beaktat de fall när det är bäst för barnet att såväl adoptionen genomförs som att barnet håller fortsatt, eller ökad, kontakt med sin biologiska förälder.

Utredaren tar visserligen upp frågan om familjehemsplacerade barn. Men hon anser att familjehemsföräldrarnas behov av en större trygghet och barnets behov av att ha fortsatt kontakt med de biologiska föräldrarna inte kan tillgodoses samtidigt utan att en ny adoptionsform skapas. Och det senare skulle kräva en mer omfattande utredning och mer djupgående överväganden än vad utredaren haft möjlighet att genomföra.

Enligt förvaltningens mening har utredaren här inte låtit sig vägledas av vad som är bäst för barnet. Det finns ett betydande antal fall där barn har placerats i familjehem utan att den/de biologiska föräldrarna för den skull har övergivit barnet. När barnet är litet vid placeringen och placeringen visar sig bli långvarig är det bäst för barnet att placeringen blir mer definitiv. LVU-utredningen (SOU 2000:77) har funnit att många av de barn som placeras före tonåren blir kvar i vården mer än fem år. En del av dem växer upp i sina familjehem. Så har bilden sett ut i decennier. ”Vi har således en lagstiftning vars intentioner inte står i överensstämmelse med den verklighet som många barn lever i, i ovisshet om sin framtid. Det visar brist på respekt för barnet och är därmed inte i samklang med barnkonventionen. Det är också stötande ur rättssäkerhetssynpunkt.” (sid 16.)

Om den biologiska föräldern tillfrågas om samtycke till adoption och får klart för sig att det betyder att rätten till umgänge med barnet upphör kanske hon/han måste säga nej. Om rätten likväl beslutar om adoption har en konfliktsituation skapats. En sådan skulle kunna undvikas om de biologiska föräldrarna/föräldern behåller umgängesrätt. Som utredaren i andra sammanhang har påpekat är ju umgängesrätten i första hand en rätt för barnet att få ha kontakt med vuxna som är viktiga för barnet, inte i första hand en rättighet för föräldrarna att ha kontakt med sina barn.

Utredaren bedömer att det inte är uteslutet att en ansökan om umgängesrätt för de biologiska föräldrarna skulle kunna bifallas med stöd av 6 kap 15 § föräldrabalken, om det i den enskilda fallet skulle visa sig vara bäst för barnet. ”Genom adoptionen ges

adoptivföräldrarna (de tidigare familjehemsföräldrarna) en större grad av trygghet och lugn att skapa ett gott hem för barnet jämfört med vad en familjehemssituation normalt ger. Samtidigt kan det vara värdefullt för barnet att kunna ha kvar den kontakt med de biologiska föräldrarna som kanske har funnits under den tid som familjehemsplaceringen varat.” (sid. 93). Förvaltningen vill lägga till att adoptionen ger barnet en större trygghet och en med andra barn i familjehemmet mer jämlik ställning än vad en familjehemssituation normalt ger. Enligt förvaltningens mening borde det vara möjligt att hålla fram att frågan om umgängesrätt för de biologiska föräldrarna generellt ska prövas i samband med adoption av familjehemsplacerade barn utan att för den skull en ny adoptionsform måste utredas.

Förvaltningen delar inte utredarens uppfattning att umgänge med de biologiska föräldrarna skapar otrygghet för barnet. Umgänget ska vara en rättighet, inte en skyldighet för barnet. Förvaltningen ser inte heller, till skillnad från utredaren, att överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna är ett bättre alternativ än adoption i flertalet fall av långvariga placeringar.

Utredaren hänvisar till LVU-utredningen. Även om denna utrednings förslag kommer att leda till att vårdnadsöverflyttningar blir vanligare i framtiden beaktar inte detta barnets intressen tillräckligt enligt förvaltningens mening. LVU-utredningen föreslår nämligen att socialnämnden först efter tre år ska göra en särskild prövning av hur barnets framtid ska utformas. Det gäller både de barn som är placerade enligt socialtjänstlagen och de barn som är placerade enligt LVU. Syftet med prövningen är att i så stor utsträckning som möjligt ge barn och unga kontinuitet i relationer och en familj för livet.

LVU-utredningen lämnar inte heller något förslag till ökade möjligheter till adoption för barn som placerats som spädbarn och som fått hela sin känslomässiga tillhörighet i familjehemmet.

Bilagor

1. Promemorians huvudsakliga innehåll
2. Norrmalms barnchecklista